

Náhrada škody dle zákona úrazového.

Dr. Lev Winter.

Podle § 5. zákona daného dne 28. prosince 1887 o pojištění dělníků pro případ úrazu č. 1. ř. z. na rok 1888 jest předmětem pojištění pro případ úrazu zákonem ustanovená náhrada škody, která vznikne tělesným poraněním nebo smrtí pojištěného. Nutno tudíž dle znění zákona samotna rozlišovati:

1. nastala-li úrazem smrt poraněného, či
2. má-li úraz za následek ať již úplnou, ať částečnou nezpůsobilost k výdělku.

Pro případ první zákon úrazový v § 7. zcela přesně stanoví, že »náhrada škody pozůstalým vzniklé pozůstává jednak z nákladů pohřebních, které dle místního obyčeje mají býti vyměřeny, nejvýše však částkou 50 K, jednak z důchodu, který má býti poskytován pozůstalým po usmrceném, počínajíc dnem smrti, a který obnáší:

a) pro vdovu usmrceného až do její smrti nebo opětného provdání se 20%; pro vdovce, je-li neschopen vydělávati a pokud neschopnost trvá, 20%; pro každé pozůstalé manželské dítě až do dosažení 15. roku 15%, a ztratilo nebo ztratí-li toto dítě i druhého z rodičů, 20% roční pracovní mzdy; pro každé pozůstalé nemanželské dítě až do dosažení 15. roku 10% roční pracovní mzdy. Důchody vdovy nebo vdovce a dětí nemohou dohromady převyšovati 50% roční pracovní mzdy; objeví-li se z hořejších sazeb vyšší částka, zmenší se průměrně jednotlivé důchody;

b) pro ascendenty zemřelého, byl-li tento jich jediným živitelem, pro dobu až do jich smrti neb až do odpadnutí nedostatku, 20% roční pracovní mzdy. Tato částka nesmí se překročiti z důvodu, že více osob jest oprávněno, a přísluší v tomto případě přednost rodičům před prarodiči...

Setkají-li se oprávněné osoby druhu pod a) naznačeného s osobami oprávněnými pod b) naznačenými, přísluší těmto nárok jen potud, pokud nejvyšší částka důchodu pro prvější vyznačená nebyla vyčerpána.*

Nebudeme se těmito předpisy blíže zabývati, ačkoli různé body jich a zvláště aplikace jich v praxi přímo provokují k odpovědi, nýbrž chceme všimnouti si podrobněji ustanovení mnohem důležitějšího, protože zásadnějšího, vztahujícího se na případ, shora pod č. 2. uvedený.

§ 6. zák. úr. praví zde v odst. 1.: »V případě tělesného poranění má náhrada škody záležeti z důchodu, který se má poraněnému pátým týdnem po úrazu počínajíc poskytovat po dobu neschopnosti k vydělávání.«

»Důchod obnáší:

a) v případě úplné neschopnosti k vydělávání a po dobu trvání této 60% roční pracovní mzdy,

b) v případě částečné neschopnosti k vydělávání a po dobu trvání této díl důchodu pod a) ustanoveného, který podle zbývající schopnosti k vydělávání má býti vyměřen, nesmí však obsahovati přes 50% roční pracovní mzdy.* (§ 6. odst. 8. úr. zák.)

Ostatní odstavce § 6. zák. úr. obsahují pak podrobné předpisy o tom, jak má býti roční pracovní mzda poraněného zjištěna.

Přejdeme i tuto otázku, která jest zdrojem četných sporův, a přikročíme k jedné z nejdůležitějších otázek pojištění úrazového: V čem záleží škoda poraněného pojištěnce?

Na otázku tu odpovídá zákon úrazový: »V úplné nebo částečné ztrátě způsobilosti k vydělávání.« Poněvadž pak ani zákon úrazový ani kapitola 30. všeobecného zákona občanského, jednající o právu, žádati náhradu škody a zadostučinění, nikde nemluví o jiné škodě, leč o škodě materiální, musíme »úplnou nebo částečnou ztrátu způsobilosti k vydělávání« vyložití si jako úplnou nebo částečnou ztrátu výdělku, pokud byla způsobena úrazem.

Jak se dá okolnost tato zjistiti?

Především výsledkem svědků, po případě doznáním poraněného tenkrát, když poraněný má po úraze touž mzdu jako před úrazem. V praxi v tomto ohledu všeobecně panujícím jest názor, vyslovený v nesčetných rozhodnutích rozhodčích soudův úrazových pojišťoven: »Poranění, které dělník utrpěl úrazem podnikovým, odůvodňuje sice právní nárok jeho na odškodné; má-li však dělník býti odškodněn, nestačí poranění samo o sobě, nýbrž musí nastati ještě další předpoklad, totiž že poraněný dělník následkem poranění utrpěl na svém výdělku škodu. Rentou úrazovou není tudíž honorováno poranění, nýbrž nahražována hmotná škoda dělníkovi takovým poraněním způsobená.« A tato hmotná škoda to jest rozdíl mezi mzdou, které dělník požíval před úrazem, a mzdou, které požívá po úraze. Zdali poraněný dostává tuto mzdu proto, že zaměstnavatel, jenž ho snad delší dobu zaměstnával, anebo obzvláště si ho oblíbil, dává mu ji z milosti; či zdali mzda poraněného neklesla z důvodu jiného — tyto okolnosti jsou šablonovitému souzení úrazových pojišťoven a rozhodčích soudů zcela lhostejny. Zejména naprosto nepřihlížejí k možnému výdělku budoucímu, poněvadž prý zákon úrazový nahražuje pouze vzniklou škodu, nikoli však ušlý zisk, který § 1293. všeob. zák. obč. výslovně rozlišuje od škody.

Ovšem jest pravda, že v ohromném množství rozhodnutých případů nacházíme tu a tam bílou vránu rozhodnutí, z něhož vysvítá nazírání právě opačné, v němž ukrývá se zásada naprosto jiná — bohužel však opět v takovou šablonu uvedená, že přes její na pohled dělnictvu příznivý nátěr v zájmu dělnictva právě není možno s ní souhlasiti.

Zvláště rozhodčí soud úrazové pojišťovny dělnické pro Moravu a Slezsko v Brně svého času vydával podobné rozsudky. Tak čteme na př. v nálezu ze dne 27. července 1892 č. 105.: »Škoda, která poraněnému dělníkovi má býti nahražena, nemůže býti vysvětlena

rozdílem mezi skutečnou mzdou před úrazem i po úraze, nýbrž jedině stupněm konstatované omezenosti schopnosti výdělečné. Právě tak jako mzda přes stejnou schopnost výdělečnou menší činností dělníkovou uměle může být snížena, aneb horšími poměry výrobními přirozenou cestou zmenšena, úrazová pojišťovna nemůže však být přidržována k větší náhradě: právě tak může být mzda zvýšena zvýšenou činností dělníkovou anebo zlepšenými poměry výrobními; toto zlepšení může být k dobru opět jenom dělníkovi, neboť nedá se zjistiti, jakou mzdu by vydělal dělník bez onoho zranění, i nemůže být vypočítání škody upravováno výdělkem dělníkovým, nýbrž jeho schopností výdělečnou.« A nález téhož soudu ze dne 27. prosince 1894 č. 821. odůvodňuje též názor tím, že prý »okolnost, že poraněný úrazem neutrpěl škody majetkové, jest nerozhodna, poněvadž další příjem nynější mzdy není zajištěn, a změna poměrů námezdních nemá za následek nové vyměření renty.« Odůvodnění toto jest již dokonce nesprávné, poněvadž § 39. zák. úr. výslovně nařizuje, že »nastane-li v poměrech, které jsou vodítkem při vyměření odškodného, podstatná změna, může odškodné pojišťovacím ústavem buď k podanému návrhu strany nebo z moci úřední jinak být vyměřeno.« Že k těmto »poměrům« počítati nutno nejenom zdravotní stav zraněného, nýbrž i jeho výdělkové poměry, nemůže být přece pochybno.

Jiné nálezy nechtějí ke mzdě po úraze přihlížeti aspoň tenkrát, dokáže-li zraněný, že dostává stejnou mzdu, jako měl před úrazem, jenom z milosti. Tak čteme v nálezu rozhodčího soudu úrazové pojišťovny dělnické v Salzburku ze dne 11. března 1892 č. 67.: »Ačkoli musí se uznati, že výška mzdy, jaké požívá poraněný po úraze, může být ve mnohých případech důležitým činitelem k posuzování zbývající schopnosti pracovní, nemůže přece být přihlíženo k těm případům, kde poraněnému vyplácí se mzda stejná nikoli vzhledem ke schopnosti jeho pracovní, nýbrž vzhledem k jeho trudnému postavení a za dřívější činnost, však nezávazně. Takovým činem humanity nemůže být poraněný připraven o svoje právo naproti úrazové pojišťovně a nemůže tato pro sebe osobovati si prospěch, který chce zaměstnavatel poskytovat dělníkovi.«

Takové rozhodnutí, pokud jde o jednotlivého dělníka, jest to-muto jednotlivci ovšem příznivo. Avšak podívejme se na zásadu, která jest v něm skryta: »Pro vyměření renty úrazové rozhodný jest jenom a jedině stupeň omezenosti výdělečné schopnosti dělníkovy.« Jest snad tato zásada pro dělnictvo jako celou třídu přízniva?

Takových případů, kde by dělník, jehož schopnost výdělečná byla omezena úrazem, dostával po úraze stejnou mzdu, jakou měl před úrazem, ať již z milosti zaměstnavatelovy, ať ze soucitnosti spoludělníkův, ať z jakéhokoliv jiného důvodu, takových případů jest přece pořádku. Pravidlem jest, že dělník úrazem stížený buď vůbec nevýdělá nic, nebo vydělává mnohem méně, nežli vydělával

před úrazem, tak že povinnost úrazové pojišťovny k náhradě škody jest zcela nepochybná. A tu dlužno konstatovati, že většina našich úrazových pojišťoven a jejich rozhodčích soudů počíná si velice nedůsledně. Tam, kde dělník má po úraze touž mzdu, jakou měl před úrazem, tam odpírají přiznání renty úrazové, nepřihlížejíce vůbec ke ztrátě výdělečnosti dělníkovy; tam však, kde dělníkovi renta úrazová přiznána býti musí, tam pro vyměření její kladou za podklad téměř výhradně konstatovanou ztrátu výdělečnosti zraněného.

Co však to znamená v praxi u úrazových pojišťoven a u rozhodčích soudů obvyklé? To neznámá nic více a nic méně, nežli že poraněný dělník odevzdán jest lékařům, kteří ho prohlédnou, podají svůj nález a své dobré zdání, konstatují ztrátu dělnosti dělníkovy — a úrazová pojišťovna, resp. její rozhodčí soud dá dělníkovi, o němž lékaři řekli, že jest úplně ku práci neschopen, 60% jeho roční mzdy (§ 6. zák. úr.) — resp. u zřízenců železničních, pokud byli by podléhali zákonu o ručení, 90% a při trvalém chřadnutí až i 120% (čl. VII. zák. o rozšíření úr. pojišť.) — a dělníkovi, u něhož byla konstatována lékaři ztráta dělnosti pouze částečná, vyměří rentu přiměřeně nižší, v nejvyšším obnosu 50%.

O výši renty úrazové rozhodli tudíž suverenní lékaři.

Nenapadá mi ani z daleka myšlenka, že by lékaři, kterým tato zodpovědná práce jest svěřena, neprováděli ji snad s největší svědomitostí a skutečně na základě svého nejlepšího vědomí a svědomí. Abych však ukázal, jak nespolehlivý jest tento podklad vyměření renty úrazové, dovolím si uvést jakési »cenníky« určitých částí lidského organismu.

V případech jednoduchých, kterým Němci říkají »hladká škoda«, přidržují se lékaři pražské úrazové pojišťovny následujících čísel:

ztrátu pravé ruky oceňují na 84%	ztr. palce pravé ruky oceň. na 33%
» levé » » » 75 »	» » levé » » » 25 »
» nohy » » » 75 »	možnost práce jenom sedě 84 »
» jednoho oka » » 33 »	

Tarif pojišťovací společnosti v Kolíně n. R.

při ztrátě

zraku, obou rukou nebo nohou, jedné ruky a jedné nohy	100%
pravého předloktí nebo pravé ruky	60 »
levého předloktí nebo levé ruky nebo nohy nebo podkolení	50 »

Odchylné ocenění v tarifu železničním v Berlíně

při ztrátě

levé ruky	40%
---------------------	-----

jednoho oka	30 ⁰ / ₀		22 ⁰ / ₀
palce pravé ruky	25 »		33 ¹ / ₂ »
» levé ruky	18 »		14 »
ukazováku pravé ruky	16 »		14 »
» levé ruky anebo			
malíku pravé ruky	12 »		
jiného prstu pravé ruky	10 »		6 »
» » levé ruky	7 »		4 »

Jak vidno, nejsou lékařské posudky o ceně jednotlivých údů těla lidského, založené přece do značné míry na empirii, nijak shodny, a vykazují značné rozdíly. Oceňování to jest přece úplně theoretické a šablonovité užívání jeho zvrhá je přímo v karikaturu. Předpokládá člověka úplně izolovaného, od ostatního světa naprosto odděleného, před vlivy jeho přímo hermeticky uzavřeného. Když nějaký bankéř ztratí pravou ruku, tedy můžeme na základě dobrozdání lékařského říci, že ztratil takovou a takovou část způsobilosti pracovní. Theoreticky jest tato ztráta způsobilosti pracovní u bankéře právě tak veliká jako na př. u lékaře. Jest však stejná ve skutečnosti? Pro bankéře, jehož činnost — jest-li vůbec nějak činný — spočívá v počítání, ve spekulaci, v operacích finančních a pod., ztráta pravé ruky neznamená skoro pranic. Pro lékaře však, zabývajícího se chirurgickými operacemi, ztráta pravé ruky znamená téměř úplnou ztrátu všeho toho, čeho dlouhým studiem a značným nákladem nabyl, resp. ztrátu nezbytného prostředku, jímž by nabytých vědomostí mohl použiti.

Laskavý čtenář snad postihl již, v čem vlastně spočívá zde chyba a kde hledati cestu k nápravě. Lékař při svém posudku může konstatovati přibližně ztrátu dělnosti; při posuzování otázky, jaká škoda tím či oním poraněním byla způsobena, nutno však přihlížeti ku ztrátě výdělečnosti, kterou také skutečně zákon úrazový výslovně nahraňuje. Nezáleží na tom, zdali poraněnému dělníkovi zbylo aspoň poněkud síly, aby mohl něco dělati, nýbrž zdali může si se zbytkem pracovní síly něco vydělati.

Tím přicházíme k jádru věci: co znamená pro dělníka ztráta částečné způsobilosti výdělečné? — Dělníkova síla pracovní jest stejně zbožím, jako kterékoliv jiné zboží přivážené na trh; lišíc se od ostatního zboží v neprospěch dělníka pouze tím, že jest neodlučitelná od osoby svého majitele, shoduje se pracovní síla s ostatním zbožím zvláště v tom, že cena její podléhá téměř týmž zákonům hospodářským, jako cena ostatního zboží.

Byla-li síla pracovní dotčena úrazem, jest — abychom zůstali při zvoleném přirovnání — dotčena užitná hodnota tohoto zboží. Když se prodavači zboží pokazí, ví poškozený, že při posouzení otázky, trpí-li pokažením zboží škodu vůbec, po případě jak velikou, musí v první řadě přihlížeti k poměrům trhovým vůbec: jak veliká jest nabídka podobného zboží, jak čilá jest po něm poptávka. Jest-li nabídka malá, poptávka však značně veliká, může

se státi, že podaří se prodati i zboží pokažené, a že majitel jeho dostane za ně stejnou cenu, jako za zboží neporušené. Převyšuje-li poptávka placení schopná nabídku, ale jenom nepatrným množstvím, jest ještě naděje, že zboží poškozené bude prodáno; ale majitel jeho musí na něm po případě značně sleviti. Upokojuje-li pak nabízené zboží zdravé všechnu poptávku, nedostane se vůbec na zboží poškozené. Majitel jeho ztratí vše, co za ně vydal; ztratí i úrok z kapitálu ve zboží to vloženého; ztratí i to, co na něm doufal vydělati, a nechce-li platiti ještě za ně skladné, resp. nechce-li, aby mu zabíralo místo, jehož může použití způsobem prospěšnějším, musí zboží pokažené zničiti docela.

Jest-li po síle pracovní značná poptávka, může se státi, že i dělník poraněný, který ztratil část způsobilosti pracovní, nejen že snadno dostane práci, nýbrž i dostane za ni zaplacenou právě tolik, jako dostával dříve, resp. jako dostávají dělníci zcela zdraví. Kryje-li však nabídka zdravých sil pracovních poptávku, pak jest přirozeno, že zaměstnavatelé budou do práce přijímati takové dělníky, jichž pracovní síly mohou do krajnosti využití, a dělník úrazem stížený práci vůbec nedostane. On třeba není úplně ku práci neschopen, třeba mohl by vykonávati se zbytkem své pracovní síly více méně značnou práci; ale nedostane vůbec příležitost, aby tohoto zbytku využil. Dělník takový může sice dělati, ale úraz jeho způsobil, že nemá možnosti, aby si něco vydělal. Škoda jeho pozůstává nikoli v nějaké theoreticky určené ztrátě dělnosti, nýbrž ve skutečné ztrátě výdělku a v nemožnosti, nabyti práce jiné za stávajících poměrů na trhu pracovním.

Úrazové pojišťovny dělnické jsou samy nuceny to nahlédnouti. Tak na př. pražská úrazová pojišťovna podala již r. 1894 vládě vyjádření v tomto směru, týkající se ovšem jenom dělníků s nejvyšší částečnou ztrátou výdělnosti, následujícího znění: »Pojem úplné nezpůsobilosti k výdělku nemůže býti omezen na ty případy, kdy poraněný nemůže již vůbec nic vydělati — neboť nějaký výdělek za příznivých okolností může si každý opatřiti — nýbrž pojem ten stanoví se negativně tím, že poraněný nemůže býti pokládán za způsobilého k výdělku, totiž nemůže býti pokládán za sílu pracovní ve všeobecném smyslu národohospodářském. Úzkostlivé odvažování procenta při nejvyšší částečné nezpůsobilosti ku práci, tedy při takovém stupni, jenž blíží se v tak značné míře úplné nezpůsobilosti ku práci, neodpovídá povaze úrazové pojišťovny jako ústavu veřejné péče státní.«

To podle našeho názoru jest také jedině správné měřítko pro vyměřování renty úrazové vůbec nejenom pro dělníky mezi nejvyšší částečnou a úplnou ztrátou dělnosti. Tedy: úrazová pojišťovna nemá přihlížeti jenom k posudku lékařskému, který s větší či menší pravděpodobností může konstatovati stupeň ztráty dělnosti, nýbrž má přihlížeti s největší bedlivostí k poměrům na trhu pracovním vůbec a na poměry v oboru, jemuž poraněný náležel, zvláště. Nepopíráme nikterak, že i takovéto vyšetření škody,

která dělníkovi úrazem byla způsobena, jest jenom přibližná; přibližuje se však daleko více pravdě, nežli způsob dnes obvyklý, který jak znění tak ducha zákona stejně jest dalek. Nepopíráme také, že správným prováděním této zásady zvýšila by se značně agenda úrazových pojišťoven a možná že i agenda rozhodčích soudů; nicméně tyto překážky technické nemohou zajisté býti důvodem šablonovitosti, kterou máme stále před očima.
